

el punt flac d'aquestes explicacions és que ni un adj. *navre* ni un participi *navrait* es poden documentar en fr. ant., i, ultra això no explicarien les formes occitana i catalana. — ¹⁵ Amb aquest motiu recordem que el cast. *lidiar* < LITĪGARE, *bumear* < FUMĪGARE, suposen l'eliminació de la -g- en formes verbals d'accentuació esdrúixula de LITĪGAT i FUMĪGAT; veg. DECH III, 648a5ss. — ¹⁶ Una tercera etimologia suggerida per Brūch (ZRPb. XXXIX, 209), que volia remuntar el fr. *navrer* a l'escond. antic *nafarr* 'broca, trepant', fou rebutjat per Meyer-Lübke (REW₂, 5854) i DECH (IV, 206a17ss.) per raons semàntiques i també fonètiques; però Wartburg, cridant l'atenció sobre el fet que els primers ex. de *navrer* apareixen en fonts normandes i angleses, torna a ressucitar-la al volum de germanismes de FEW (xvi, 595, 1959), postulant un complicat procés d'ajustament semàntic i de difusió geogràfica: a Normandia d'aquest subst. de Wikings s'hauria fet un verb **nafra* significat 'perforar, travessar foradant', i els gallo-romans haurien pres aquest verb amb el sentit de 'ferir' interpretant malament el seu sign. originari «weil das zugehörige Subst. in ihrer eigenen Mundart fehlte». Aquest verb hauria passat després al sud de França «als Ausdruck der Rittersprache» i hauria passat igualment al territori del matrimoni de H. Plantagenet i Eleonore de Poitou, i d'allí a altres punts del país occità; segons sembla W. vol explicar les formes del cat. ant. i de l'arag. i del gallec per una extensió del mot des del territori occità. Notem, a més, que un article sobre *navrer* promès per Wartburg per a la *Miscel. Griera* (Barc., 1955-60), no es va fer una realitat.

NAFTA, 'líquid volàtil, inflamable, producte del petroli', pres del llatí *naphtha* i allí del grec *ναφθα* 'espècie de petroli o asfalt', mot d'origen persa (més dades sobre aquest origen en Walde-H.). □ 1.ª doc.: Labèrnia 1839.

DERIV.: *Naftalina* i *nafteïna* [Lab. 1888]; *naftàlic*, *naftalè*, neologisme quim. per *naftalina*, *naftè*, *naftol* [DFa.].

Nai, V. *nan*

NAIA (variants *anaia*, *nalla* i *neia*) 'galeria coberta', 'corredor porticat', 'caminoi o ratlla que marca la partió d'unes terres' etc., mot comú a totes les llengües i parlars romànics de la Península, de França, del Nord d'Itàlia i Sardenya, procedent d'un ll. vg. *ANDAGINE en el sentit de 'feixa de terra estreta i llarguera', 'filera de coses', d'origen inest, probablement alteració del llatí INDAGO, -INIS 'cercle o cordó de xarxes, trampes i homes amb què hom rodeja la caça perquè no pugui escapar', 'cordó de fosses o fortificacions per impedir incursions de l'enemic'.¹ □ 1.ª doc.: *naia*, mitjan S. XIV.

L'article *andén* del DECH (I, 259-61) traça la història d'aquesta família de mots, partint de la indicada

base *ANDAGINE d'acord amb la tesi de Gaston Paris (Rom. XIX, 449-55) i contra la d'Horning (ZRPb. XXXIX, 514-23), que proposava *AMBITUS.² Aquí en reproduïrem els punts essencials abans d'examinar la documentació antiga i moderna del cat. (a) *naia*, que segons tots indicis sembla ser un mossarabisme en el seu significat bàsic de 'galeria' o 'corredor'.

Com assenyala JCoromines totes les formes romàniques d'aquest mot corresponen a una base en -AGINEM: la terminació del cast. *andén* té paral·lels en *sartén* SARTAGINEM, *herrén* FERRAGINEM, *llantén* PLANTAGINEM, i suposa un desenvolupament -a(y)in(e) > -ain > -én; semblant solució en francès *andain* (amb un exemple d'*andainus* en el *Cartulari* de Chartres, any 844, segons FEW I, 85a) i també en *plantain*. En portuguès el resultat normal d'aquesta terminació ha estat -agem (*ferragem*, *chantagem*) i de fet hi ha la forma antiquada *andagem* [1423] 'cadascú dels pisos d'un edifici' com a variant d'*andaina* 'filera de coses', mot usual; notem que la presència del mínim. *ferranha*, gallec *ferraña*, *ferraya*, i de *sartaña*, provenen que una segona solució -aina < -AGINEM també es donava en aquesta llengua. En italià va haver-hi la síncope de la -GI- com ho mostren *andana* (amb *ferrana*, *fiumana* ²⁵ *FLUM-AGINE, septentr. *lantana* *LENTAGINEM, toscà *lentaggine*), sard *andana*; amb l'altra solució hi ha una variant *andaña* en un punt de Toscana i en el sard *ferraina*, log. *andaina*, *sartaina*, friul. *plantagn*. Les formes gascones *andanho*, *andayo*, *nay*, i *andalh*, *nalh*, suposen en primer lloc -AGINEM > -ain > -anh, i després per una dissimilació causada per la primera nasal, d'una banda -ay i d'altra -alh; les formes *fprov.* d'Itàlia *andañ*, *andañ*, *andén* (AIS) presenten les solucions gascona i castellana respectivament. Ens referirem a les formes catalanes més avall. Pel que fa al canvi de IN- en AN-, notem que aquest fenomen s'havia donat amb certa freqüència: així INDUCTILE > fr. *andouille*, oc. *anduecho*, cast. *andullo*, INCUDINEM > it. *ancudine*, INGUINALLA > it. *anguinaglia*, GINGIVA > oc. *angiva* etc. Notem, a més, que el cat. *andana* 'sèrie de vaixells o d'estrís nàutics' també s'explica a base d'*ANDAGINEM, però no directament sinó com a manlleu a l'italià dialectal o potser d'alguna forma mossàrab semblant (veg. ANDANA).

⁴⁵ Semànticament el sentit originari d'INDAGINEM 'cercle o cordó de certes coses al voltant d'una cosa (com per ex. les fosses a l'entorn d'una fortificació)' podia fàcilment prendre les accepcions de 'feixa estreta i llarga de terreny' i 'filera de coses', que són a la base dels significats de totes les formes romàniques: el fr. *andain* 'el camí estret que s'obre el dallador en avançar de front tallant l'herba en el prat' i 'filera de l'herba que va deixant aquest al llarg del camí',³ nocions que són també pròpies als dialectes d'Oc (*ALF*, 40);⁴ it. *andana* 'feixa de terreny comprès entre dues fileres d'arbres', 'espai del terreny pel qual el cordeler va amunt i avall torcent o filant el cànem', el cat. dialectal 'caminoi o ratlla que serveix per marcar la divisió entre dues propietats', el port. i el sard 'filera de coses'.⁶⁰ Algunes de les diverses acc. del cast. *andén*, en part an-